

IN MEMORIAM

GORDANA SLABINAC
(1945–2023)

Kako opisati Gordanu Slabinac – najkraće rečeno, ona je izbjegavala sve klišeje i izvrđavala im, koliko je se sjećam kao vrsne, ali i humoristične predavačice. Taman kad bismo je, kao njezini mladi i neiskusni studenti, fiksirali u ulozi stroge i nepronične profesorice, kako je nekad znala pokazivati gestama lica, već u sljedećem trenutku otkrila bi se njezina ludička persona – pozivajući nas da se u opuštenijem tonu pridružimo njezinu znalačkom meandriranju labirintima moderne hrvatske i svjetske književnosti. Gordana me pratila, ili bolje rečeno, ja sam nastojala pratiti nju, tijekom svojega studentskoga puta, tako da sam je vrlo rado birala iz ponude izbornih kolegija Odsjeka za komparativnu književnost. Osjetila sam nešto blisko u njezinu ironijskom, ali pravičnom i respektabilnom odnosu prema studentima. Ironija kod Gordane nikada nije prelazila u druge, teže forme poput sarkazma ili, današnjim rječnikom, mikro-agresije, tako da sam je s užitkom slušala od prve do četvrte godine studija. Iz njezinih predavanja i klasici s kojima sam se susretala u drugom kontekstu, primjerice Edgar Allan Poe, zadobivali su nove dimenzije. Svakako se i danas sjećam Gordanine osobujne interpretacije Poeovih priča, posebice antologijskog “Crnog mačka”. Saznavši da je profesorica anglist i komparatist, i ta me činjenica približila Gordaninu senzibilitetu, naime to je bila i moja studijska kombinacija.

Gordana je prelazila granice i kršila žanrovska očekivanja, kako u životu tako

i u kritičkome i teorijskome radu. U svojoj studiji *Zavođenje ironijom* (1996) podsjeća čitatelja da se ironija kao književni oblik “najprije javila u obliku *eirona*, slabašnog ali bistrog protagonista u grčkoj komediji koji redovito nadmudruje glupog i hvalisavog *alazona*” (Slabinac 1996: 45). Voljela bih misliti da je Gordana u svojem znanstvenom, a posebice predavačkom radu utjelovila i prakticirala lik *eirona* – figure koja ne otkriva do kraja svoj potencijal ili ga vješto prikriva dojmom “slabosti” samo da bi u nekom sljedećem trenutku iz te pozicije slabosti poentirala i osvojila sugovornika, slušatelja ili svoje studente. No kako dalje nastavlja izlažući poetiku ironije, osobito kad se manifestirala kao “[p]učka kultura smijeha”, ona je “bila vođena ironičarskim impulsom da unizi, relativizira, pokaže naličje”. No ne staje samo na tome da ponizi ili dezavuiru drugoga, nego da dopre do istine, da revitalizira društvene konvencije i osvježi individualne odnose jer, kako tvrdi Gordana, “naličje [...] uvijek djeluje fermentno, uvijek traži novu masku, surađuje s drugim” (*ibid.*: 47). Stoga je njezino teorijsko viđenje ironije kao produktivne i stvaralačke potrage za istinom i za autentičnim odnosima prelazilo i u taj afirmativni ironijski životni stav – koji se svakako uočavao na njezinim predavanjima te u njezinoj interakciji sa studentima, a poslije sam ga doživjela već kao predavačica i u svojstvu Gordanine kolegice. Naravno da je i ta promjena mogega statusa i maska koju je pritom bilo potrebno staviti bila dobar materijal za Gordanino ironično razobličavanje, koje sam tada mogla mirne duše prihvatiti, ali sam mu malokad mogla parirati.

Tematika Gordaninih kolegija svakako je mogla privući entuzijastične studente komparativne, nudeći proučavanje atraktivnih perioda, stilskih formacija i poetika, kao što su avangarda, modernizam i postmoder-

nizam, fantastika, ironija i groteska, parodija, komedija *dell'arte* i pikarski roman. Doista poslastica za ljubitelje književnosti, što smo svi u to vrijeme više-manje bili. Sjećam se da je početkom mogega studija komparativne, ili barem tih prvih godina studija, Gordana već slovila kao stožerna figura odsjeka, uz ostale nezaboravne i vrlo etablirane profesore komparativne, kojima smo se divili izdaleka, susrećući se već u gimnaziji i srednjoj školi s njihovim knjigama i priručnicima. Gordana je svakako osjećala potrebu da ironizira i subvertira svoju profesorsku poziciju i radila je to sa stilom, upravo kao književnici kojima se bavila. Uspijevala je prenositi literarnost, teorijsku i književnopovijesnu slojevitost tekstova i pojmova kojima smo se bavili u njezinim kolegijima, a istovremeno predočiti i proizvesti učinak ironije, groteske, humora i fantastike koje smo trebali prepoznati u tekstu. Gordana nije samo proučavala i podučavala avangardu, ona je i sama bila avangarda ili je živjela avangardu, kao nužan dodatak životnome realizmu.

Ono što me ponovno fascinira, kad sam se nedavno prisjetila nekih Gordaninih znanstvenih tekstova, stil je njezina pisanja – koji tako dobro i autentično odražava ton, ritam i naglasak njezina govora, tako da je gotovo mogu čuti iza tih stranica, između redaka teksta. U doba kada je takozvana "teorija" već uvelike bila zauzela dominantnu poziciju kao metodologija proučavanja književnosti i teksta, u tolikoj mjeri da je počela smjenjivati književni tekst kao predmet proučavanja, Gordana je pokazivala da nipošto nije impresionirana pretencioznošću teorije, da se i nju, naime, može podvrgnuti ironijskoj proceduri i parodiranju, da je potrebno ta velika teorijska imena uvući u neprekidnu igru čitanja, govora, su-govora, dvoglasja, višeglasja, parodiranja, bezdanosti, u čemu je bila jedinstvena majstorica.

Ništa nije oduzimalo od stručne tezine njezina pisma to što je u njemu redovito svojim humorističnim i ironičnim komentarima provirivala iza ozbiljne fasade teksta, namigujući čitateljici, uvlačeći je u svijet interpretacije, tumačenja i čitanja, kao igre, ali i odgovornosti, između maštanja i stvarnosti. "U svemu tome", kaže Gordana referirajući se na težnju književnosti da ovlada našim životom, da nam podastre književne obrasce kao način ponašanja, "ipak me, koliko-toliko, tješi spoznaja da nema konačne spoznaje, niti zasluženog trajnog blaženstva, jer što bismo s njima?", tako da ona objeručke prihvaća nesanicu, neznanje, samosvijest teksta kao kritičarskog razloga i pobude (*Sugovor s literarnim đavлом*, 2006: 40). Nešto dalje nastavlja: "Budući da je ovaj tekst tek u nastajanju, ne znam kamo će me odvesti, ne znam kakvu će mi logiku nametnuti, kako će sam sebe pronaći [...]" (*ibid.*: 41). Gordanine književne nesаницe uvijek su pronalazile suosjećajne i sugovorne čitatelje koji su dijelili s njom strast za čitanjem i tumačenjem. Pritom su njezine reference doista bile impresivno komparatističke, od engleskih renesansnih klasika poput Marlowea ili Shakespearea do prvoga modernoga romana, *Don Quijotea*, ruskih klasika i modernista, Kafkinih eksperimenata, hrvatske avangarde i modernizma, do Borgesa i suvremenih postmodernista. Gordana je bila taj idealni čitatelj koji je mogao prepoznati mnoštvenost književnih i kulturnih kodova koji su se stjecali u tekstu i povezati ih u jednu viziju "svijet[a] Knjig[e]" (*ibid.*: 55).

No ipak bih rekla, vjerojatno učitaavajući neka svoja značenja i interpretacije, da je Gordana, u srcu, bila bliža poetici avangarde, kao možda zadnje herojske geste zapadne književnosti i kulture, koja se objavila unatoč i usprkos nagovještajima neuspjeha i poraza, nalazeći i u njima po-

gon za svoju autentičnu poruku, kako kaže Gordana, čini mi se bez ironije, kao "krilati avangardistički odskok u budućnost vođen idejom za estetskim i društvenim prevrednovanjem" (*ibid.*: 61). Kažem to i stoga što je upravo ta historijska, a ipak ljudski ograničena gesta bila i njezina ulaznica u svijet akademske zajednice, kao tema njezine doktorske disertacije. Kao što znamo, uvijek se vraćamo svojim prvim ljubavima, pa smatram da je to bio slučaj i kod Gordane – da je, unatoč svojoj ironijskoj maski, živjela i nastojala živjeti iskreno, autentično i humano, i ja ću je kao takvu uvijek pamtit i sa zahvalnošću i divljenjem.

Na kraju, sigurna sam da bi draga Gordana i iz ove prigode i formalnih zahtjeva žanra iznašla način da ih ironizira, na svoj vlastiti račun, kako je to uvijek bila spremna učiniti. Jer svaka forma i svaka konvencija već su po svojoj prirodi izložene ironijskom razobličavanju. No Gordanin rad sa studentima, njezin teorijski i kritički opus svakako će za mene i za sve nas biti uvijek

nešto puno više, bogatije i sadržajnije nego što bi to mogle objasniti književne teorije. Gordana nas je puno naučila i neizmjereno obogatila svojim djelovanjem i angažmanom kao čovjek i kao stručnjak i na tome joj velika hvala. Završila bih jednom Gordaninom rečenicom koju je upotrebljavala kao kompliment samo za najprobranije, refrenom poznatoga hita Toma Jonesa *She's a lady*: Fare thee well, Lady Gordana. Draga profesorice, počivaj u miru.

Jelena Šesnić

LITERATURA

- Slabinac, Gordana. 1996. *Zavodenje ironijom*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Slabinac, Gordana. 2006. *Sugovor s literarnim davlom: eseji o čitateljskoj nesanicu*. Zagreb: Naklada Ljevak.